

Значај салаша за рурални туризам Војводине

Кристина Кошић¹, Радован Пејановић², Гордана Радовић²

¹ *Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија*

² *Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија*

Сажетак

Циљ рада је да укаже на значај салаша за развој туристичке понуде Војводине и то, пре свега, за развој руралног туризма. Салаше представљају аутентичан приказ некадашњег начина живота и рада војвођанских паора. Према историјским подацима подизање салаша на подручју данашње Војводине започело је половином 18. века, највише их је било између Првог и Другог светског рата. Данас се не зна њихов тачан број, али је евидентно да их има много мање. Од преосталих салаша многи су претворени у праве туристичке оазе. У циљу афирмације туристичке понуде салашарског, као посебног облика руралног туризма, у раду ће бити представљени аутентични војвођански салаше: Мајкин и Цветни салаш на Палићу, Цвејин код Бегеча, Бабин близу Зрењанина, као и Дида Хорњаков салаш у околини Сомбора, али и други салаше који су своју понуду прилагодили савременом туристи.

Кључне речи: салаше, рурални туризам, Војводина

Увод

Аутентичан запис начина живота прошлих векова у Војводини најбоље се упознаје на салашима. Салаш¹ је реч мађарског порекла, означава пољопривредно газдинство са уређеним економским двориштем, изграђеним стамбеним и производним објектима, ограђено жицом или живом оградом. Салаш је доста удаљен од насеља и добро повезан путном мрежом (Гаврић, 1994). Мајур представља пољопривредно газдинство слично салашу, али знатно веће и богатије. Економско двориште је веће и комунално уређено-парк, травњак,

---

¹ „Салаш је увек на крају света... Једини поглед салаша: високо небо над нама, беспуће земље око нас... Салаш је начин живота, клатно које лагано а уједначено хода, облак који непомично стоји на обзору, тиха линија хоризонта“, Драшко Ређеп, (2006), Менталитет –али као Војводина, стр.54.

украсно дрвеће и други вишегодишњи засади, посебно ограђени, економско двориште електрифицирано, а путна мрежа од тврдог материјала (Гаврић, 1994).

Број салаша у Војводини није утврђен. Према сазнањима до којих се може доћи, изгледа да је подизање салаша почело половином 18. века, а да је највише салаша подигнуто у другој половини деветнаестог века и првих деценија двадесетог века. Пред Први светски рат било је око 11.000 салаша. Најбројнији су били у Бачкој и северном и средњем Банату. У јужном Банату били су ређи и претежно су служили сточарству (овчарству). Овде су салаши били мањи и скромнији, него у Бачкој, и грађени су од слабијег материјала. У околини Вршца и Беле Цркве, као и у деловима Срема, биле су распрострањене виноградарске куће, које су такође биле мале и сиромашне, а имале су сличну функцију као и салаши (Стојанов, 1994).

Данас је у функцији мали број салаша, заборављени су, а већина је одавно напуштена. Идила и романтика, којима су одисали, нестале су усред савременог начина живота и урбанизације друштва. Међутим, постоје и они ретки који су остали верни традицији и опстали на салашу. На појединим салашима је задржан класичан војвођански начин живота, а многи су преуређени и прилагођени савременим потребама, па имају базене, спортске терене, рибаке и друге рекреативне садржаје. Већи салаши имају и ергеле коња, мање зоо-вртове, етно-музеје и збирке (Пејановић и сар., 2013).

Ревитализација салаша, у циљу развоја туризма, може да има вишеструке позитивне ефекте, не само на домаћинство-власника салаша, већ и на свеукупан развој руралних простора у којима се салаши налазе. Позитивни ефекти могу бити: (а) економски, остваривање додатних прихода пружањем туристичких услуга; (б) демографски, побољшавање старосне и економске структуре у руралним подручјима; (в) еколошки, повећано интересовање за животну средину и производњу здраве хране; (г) културни, повећан интерес за очување традиције; (д) инфраструктурни, подизање квалитета путева, снабдевања електричном енергијом, ПТТ веза; (е) комунални, изградња водовода, решавање питања канализације и отпада; (ж) интегративни, испољени кроз функцију туризма да подстиче развој комплементарних делатности, као и реafirмацију напуштених занимања и активности- заната и домаће радиности (Драгићевић, 2007).

Циљ рада је да укаже на значај салаша за развој туристичке понуде Војводине и то, пре свега, за развој руралног туризма. Развојем руралног туризма, као значајног сегмента мултифункционалне пољопривреде, обезбедио би се додатни приход сеоском становништву и допринело би се развоју руралних области. Развој мултифункционалне пољопривреде омогућио би приближавање пољопривреде Србије развојним токовима пољопривредне производње Европске уније, што је изузетно значајно у поступку европских интеграција наше државе (Радовић и сар., 2011).

Материјали и методе

Методе истраживања, које су у раду коришћене, су следеће:

- (а) *метода аналитичког проучавања* свих фактора значајних за развој руралног туризма Војводине, као и утврђивање најзначајнијих салаша за развој руралног туризма у Војводини;
- (б) у *области теренског истраживања* су примењене *методе посматрања и анкетно истраживање власника салаша*;
- (в) при проучавању архивске грађе и других историјских докумената важних за сагледавање развоја руралног туризма и статистичких података коришћена је *историјска метода*;
- (г) приликом утврђивања стања руралног туризма на салашима Војводине коришћен је *метод компарације*;
- (д) до закључка о важности појединих салаша, оцени садашњег стања и указивању на могућности даљег развоја дошло се путем *синтезног закључивања*;
- (ђ) закључци о прикупљеној грађи представљени су помоћу *дескриптивне методе*.

Настанак и развој салаша

Настанак салаша на подручју данашње Војводине објашњава се природним и друштвеним факторима. *Природни фактори* насељавања салаша везују се за физичко-географско услове. У време насељавања Војводине, крајем 17. и почетком 18. века, њена територија била је некултивисана средина. Велике површине су биле неповољне за становање и на њима су се налазили ритови или лесне заравни. Као *друштвени фактори*, који су условили настанак салаша, у литератури се наводи мала насељеност Војводине почетком 18. века. Изузетно мали број становника условио је формирање малог броја села, која су често подизана на великим раздаљинама. Тамо где је била велика удаљеност између села формиран су огромни атари и многе пустаре. Превозна средства, која су се тада користила, запрежна кола са коњима, била су спора и неефикасна, те је било неопходно неколико сати вожње да би се дошло до краја неког великог атара. Стога су обрађивање само оне пољопривредне површине које су биле ближе селима, а остале су биле препуштене ливадама и пашњацима.

Први облици салаша били су салаша сточара. Мелиоративним радовима проширене су пољопривредне површине а развој саобраћаја приближио је Војводину великим тржиштима пољопривредно-прехрамбених производа. Подстицај проширивању пољопривредних површина био је и стални пораст броја становника. Услед наведеног, салаша су временом мењали своју функцију, те је екстензивну сточарску заменила интензивнија ратарска производња. Ова трансформација салаша дешавала се крајем 18. и почетком 19. века, када салаша постају летња станишта ратара. Економске погодности учиниле су да се салаша претварају од сезонских у стална станишта, у којима су ван сезоне

пољопривредних радова, живели старији чланови домаћинства, а на већим поседима и слуге са својим породицама (Ђурчић, 1994). Следећу етапу развоја салаша чинило је њихово груписање, које се вршило уз путеве или неке централне објекте саграђене ван села (цркву, школу или продавницу), а из оваквих група салаша временом су настала многа данашња насеља.

Најновије друштвене и економске промене учиниле су да двојна станишта (кућа у селу и салаш) више нису неопходни за интезивну обраду свих делова атара, те долази до напуштања ових станишта или до нових видова њихове трансформације (Ђурчић, 1994). Нестајање салаша узроковале су неке демографски и привредне промене до којих је дошло после Другог светског рата, а пре свега, смена немачког становништва колонистима, аграрна реформа и обједињавање посела у сељачке радне задруге. Аграрном реформом ограничен је приватни земљишни посед на десет хектара обрадивог земљишта. Паралелено је код индивидуалних земљорадника уведен обавезан откуп пољопривредних производа по багателним ценама, а све у циљу да се присилним колективизацијама обезбеди ступање сељака у сељачке радне задруге (Субић, 1994).

Поред наведених природних и демографских узрока, нестајању салаша у многе је дорпинело и њихово физичко уништавање, којем се интезивно приступило након Другог светског рата. До данас је преживео мали број салаша, поготово у својој првобитној функцији. Један од начина оживљавања салаша је њихово туристичко активирање, те развијање салашарског, као посебног облика руралног туризма. Поред привлачног изгледа салаша и његове околине, потребно је обезбедити и богате садржаје, који ће привући туристе.

Живот на салашима

Основни облик живота на салашима била је породична задруга, односно велика породица. У данашње време не живи ни једна велика породица на салашу. Велику породицу у прошлости су чинили отац, мајка, синови и браћа са својим породицама. Породицу су, углавном, чинили најближи сродници, а бројала је од 20 до 30 душа. Старешина породице био је најстарији мушкарац у кући, а сваки члан породице имао је своја стална задужења која је одређивао старешина. На овај начин су салашари живели до прве деценије 20. века, а тада је дошло до раслојавања породица. Подела имовине, углавном, је била споразумна. За одвојене чланове породице подизани су посебни салаши издвојени из масе капитала велике породице. Ти нови салаши, углавном, су били у близини старог салаша, тако да су и данас поједине фамилије груписане, те се тачно зна где су салаши појединих већих или мањих фамилија.

Зграде за становање људи и остали објекти на салашима грађени су набојем и покривани трском (старији) или од черпића и цигле и покривени црепом (новији). Стамбена зграда се састојала од једне или две собе, кухиње, оставе из које се ложила „проста“ пећ сноповима огризина, сламом, шапурикама и др. Испред собе и улаза у кухињу је отворени ходник украшен дрвеном оградницом, а испред ходника на неким салашима налазила се ограђена баштица

са цвећем. Намештај у салашарским просторијама је одувек био скроман и крајње једноставан. У соби су се налазили кревети за спавање, сто и столице око „просте“ пећи, тзв. „клубица“ за одмарање уз грејање, орман или „долов“ са три велике фиоке за одећу. Иза врата био је чивилук, а на источном зиду налазила се икона домаћинова крсне славе. У соби се још, евентуално, налазила колевка за дете, преслица за предење вуне, разбој за ткање српског платна и „крпара“ (простирка за под). У кухињи је био сто са столицама и стелажа“ (полица) за посуђе, затим „шамлица“ (ниска столица) или треножац за седење када се ручно круни кукуруз и др (Субић, 1994) .

Оријентација објеката у складу са странама света била је јако важна за салаше с обзиром на то да су грађени у слободном (отвореном) простору. Салаш са гонком, који је био отворен или полуотворен, морао је бити оријентисан тако да се гонк налази на јужној страни, са незнатним померањем ка истоку или западу. На северној страни зграде за становање на зиду није било прозора, а они су на салашима, као и на паорским кућама у селима Војводине, увек мали, да би се зими губило што мање топлоте, а лети да би топлота што мање продирала унутра. Такође, карактеристично је да су се на северној страни куће налазиле просторије, које по својој намени треба да буду хладније, као што су шпајзеви и оставе.

Испред зграде за становање је економско двориште са осталим објектима на које се надовезује „ледина“- салашарски пашњак за стоку. У близини зграде за становање налази се: штала за коње, штала за говеда са корлатом за јунад. На ветрометини је био чардак за чување кукуруза у клипу, а испод њега или посебно су били свињци: за приплодне крмаче, за прасад, за товљенике са обором. Живинарник је због лисица и творава увек био у близини зграде за становање. По страни набројаних објеката је надстрешница и тор за овце, а у непосредној близини штала су простране шупе за запрежна кола, плугове, сејачицу, косачицу, ветрењачу на ручни погон, дрљачу, брану, ваљак, круњач и остале пољопривредне алатке и радила,. Имућнији су у шупи имали одељење за фијакер, чезе и санке. Многи салашари су уз шупе имали и своје радионице са алатом за одржавање и хитније поправке пољопривредних алатки и радила.

Карактеристичан бунар за војвођанске салаше је ђерам, а крај њега је био дугачак валов од бетона или дрвета за напајање стоке. Голубарник је увек био у виду мале кућице од дрвета, уздигнут високо на два стуба носача, а скоро сваки салаш је имао свој голубарник. Иза штале су била ђубришта, на која се кроз „баце“ (отворе) избацивало сточно ђубре за поправљање квалитета земљишта у циљу постизања већих приноса ратарских култура. Иза салашарских објеката налазило се пространо „гивно“ на које су са њива у време жетве довожени снопови жита и денути у „камару“, као и купе кукурузовине, што је служило за исхрану стоке.

Салашари, са својим специфичним начином живота, представљали су најкомлетније пољопривредне произвођаче, јер салашар је уједно био ратар, сточар, живинар, повртар, воћар, пчелар, ловац, неки су били и риболовци, а није им страна била ни домаћа радиност и занаство. Салаш и салашарски начин

производње представљали су специфичан начин пољопривредне производње. Ту се производила на најекономичнији начин здрава храна (Пејановић, 2012).

Резултати и дискусија

Приказ неколико војвођанских салаша значајних за развој руралног туризма

Дида Хорњаков салаш је изграђен 1901. године. Данас се налази у власништву породице Хорњак, која је поред пољопривредне делатности на салашу развила и рурални туризам, те је овај салаш уврштен у туристичку понуду Сомбора, Војводине и Србије, како би се сачувао и показао дух старих времена. Архитектонска целина салаша Хорњак представља класичан пример ове врсте руралног грађевинарства на подручју Панонске низије са краја 19. и почетка 20. века, са јасно дефинисаним економским и стамбеним деловима. Поред самих објеката и намештаја, старих преко једног века, породица Хорњак је сачувала традиционалну буњевачку ношњу од лион свиле из тог доба, као и мноштво одевних предмета, везова, предмета за кућну употребу, алата и пољопривредних машина. Ревитализација салаша и простора око њега се врши са циљем очувања културне баштине овог поднебља, очувања старе салашарске кухиње, као и флоре и фауне карактеристичне за салаш и околину. Овде је седиште удружења љубитеља салаша и радионица старих заната у којој је могуће са мајсторима радити у атељеу и осетихи дух стварања кроз ткање, вез, сликање или израду грнчарије. Постоји могућност допуне туристичког садржаја салаша ангажовањем сомборских фијакериста, тамбураша, фолклорних друштава, старих сомборских занатлија и других субјеката интересанних за туристичку понуду (Кошић, 2012).

Салаш 137 је најпознатији међу чувеним ченејским салашима. Салаш је званично отворен 2006. године, а у оквиру њега се налази ресторан у традиционалном паорском стилу са типичном војвођанском кухињом. На салашу се труде да храна буде домаћа и зато имају своју фарму, која броји 60 коза. Прерадом млека добија се козји сир, који се прави са тартуфима, мирођијом или орасима. Салаш 137 је афирмисан као јединствено место за уживање у домаћој храни, пићу, аутентичном амбијенту и етно музици, те је постао седиште клуба „Convivium Slow Food Vojvodina“. Клуб је основан као део интернационалног покрета „Спора храна“ са жељом да се пробуди осећај за уживање у храни и квалитетном пићу, али и као реакција на ресторане „Fast food“ који су преплавили свет. Сви објекти, који данас постоје, налазе се на месту где су били и некадашњи. Салаш 137 поседује смештајне капацитете, сувенирницу, салу за састанке, сауну, мини теретану, пансион за псе, ергелу коња,... Собе су опремљене старинским намештајем који је рестауриран, ТВ уређајем и мини линијом, а свака соба поседује модерно купатило, са свим погодностима прилагођеним потребама савременог човека. Грејање је на каљеве пећи, које гости сами ложе, а налазе се између собе и купатила, како би се грејале обе просторије. На простору салаша, поред угоститељско-смештајних капацитета,

посетиоцима су на располагању разни спортско-рекреативни садржаји. Посебно се истичу јахање, стреличарство, голф, одбојка, мали фудбал и бадминтон.

Рокин салаш се налази на подручју Специјалног резервата природе „Лудашко језеро“. Име је добио по мађарској речи „рока“ што у преводу значи лисица, којих је некада било веома много на овом подручју. Салаш има стогодишњу традицију, рестауриран је 1994. године и опремљен у традиционалном стилу. Овде је развијен еко-рурални туризам, а овај салаш је и заштићени споменик културе. Рокин салаш представља јединствен тип салаша у нашој земљи, по свом садржају, јер га чини само један стамбени објекат типа традиционалне троделне панонске куће (соба-кухиња-соба). У прошлости није било економских објеката на овом салашу јер се власник бавио само превозом околних салашара на другу страну језера, где се налазила школа, црква, гробље и Дом здравља. Интересантно је да је тадашњи власник салаша била жена, која је превоз обављала великим чамцем. Данас салаш поседује вредну етнографску збирку са око 800 експоната који представљају средства и оруђа традиционалних занимања карактеристичних за околину Лудашког језера. На салашу нема електричне енергије, вода за одржавање хигијене се загрева помоћу соларних плоча, односно путем обновљивих и еколошки чистих извора енергије, и то је једини модеран детаљ на салашу. Живи се, храни и привређује као пре 100 година. Храна се припрема по старим рецептима, пече се у отвореној пећи, а пиће се хлади у архаичним подрумима. Поврће се производи у сопственој башти, а салаш поседује свој воћњак, са скоро свим засадима воћа које успева на овом подручју, а од прошле године овде се производи и аронија. На салашу се налази фарма мангулица, живине, донедавно су имали и овце, а још увек овде ужива и један магарац.² На Рокином салашу се сваке године организују еколошки кампови (језеро је познати резерват птица) за децу школског узраста, али и завичајни, историјски и језички кампови (на мађарском језику), као и радионице старих заната. Салаш има велике потенцијале за развој туризма с обзиром на то да је близу важних саобраћајница, као и близу границе са суседном Мађарском, чланицом Европске уније, али и довољно далеко од урбаних средина, индустријских области и извора загађења природе. Власник Рокиног салаша, Иштван Хуло, по професији магистар биолошких наука, перспективу салаша и проширење понуде види у оквиру развоја руралног туризма целе микрорегије Лудаш-Киреш, под условом да се већи број домаћинстава организује и створи једну озбиљну мрежу, што би омогућило отварање нових радних места за млађе генерације, али и очување традиције и архитектуре салаша са севера Војводине (Кошић, 2009).

Мајкин и Цветни салаш се налазе на Палићу, представљају једну целину и гостима пружају разноврсну забаву. Мајкин салаш је од 20-их година прошлог века у власништву породице Габрић, он данас представља традиционални војвођански ресторан, а Цветни салаш су купили у циљу комплетирања туристичке понуде и ту је организован смештај гостију, и то по европским стандардима. На Мајкином салашу се налази и воћњак са засадима јабука, који се

---

² Забележила Радовић Г., приликом посете Рокином салашу 31.01.2013. године.

простиру на 20 хектара, овде се производи скоро сво потребно поврће за послужење у ресторану, али и рибњак, где постоји могућност спортског риболова. У оквиру овог комплекса салаша постоји богата понуда туристичких садржаја: опремљена конференцијска сала, тв сала са сателитским програмом, мини теретана, сауна, базен, терени за фудбал, баскет и одбојку на песку, школа јахања, паркић за децу, а сваке године се овде организују и ликовне колоније.

Бабин салаш се налази на пола пута између Новог Сада и Зрењанина. Овде је организована туристичка делатност у оквиру етно куће, смештај је у етно собама, а у понуди је домаћа храна и пиће из сопственог подрума. У оквиру салаша налази се производња воћних садница и ракија, од плодова из сопственог воћњака. По жељи туристи могу узети учешће у некој од активности које се одвијају на салашу, али им се могу и организовати посете околним местима, културно-историјским споменицима, и другим знаменитостима у околини. Близина Тисе омогућава купање, пецање и вожњу чамцем, на салашу се организује и подучавање младих старим занатима, али и пословима у оквиру руралног домаћинства.

Цвејин салаш се налази у Бегечу, у близини Новог Сада. Салаш је острво домаће хране и бачке гостољубивости. Положај имања, близина Дунава, шума, воћњак и повртњак, као и сама кућа чине природно економско јединство типично за салаше. Цвејин салаш је затвореног типа и потребно је најавити посету. Идеалан је за веће породичне скупове, а постоји и неколико соба за одмор. Додатне садржаје представљају могућност рада у домаћинству, шетња до Бегечке јаме и најам бицикала (Кошић, 2009).

Закључак

Салаше у Војводини, све до блиске прошлости, су једна од битних одлика начина живота и рада њихових становника. То је посебан начин живљења и економског привређивања који је постао карактеристичан за пољопривреду Војводине. Посматрајући кроз историју број салаша и становника на њима, можемо констатовати да производња сточарских и ратарских производа који су они остваривали, веома значајна за снабдевање градова у чијој су се близини налазили. Интезивирањем пољопривредне производње салаши су почели да губе на значају. Данас се пољопривредна производња суочава са све већом потребом потрошача за њеном контролом, јер се све више цени пољопривредни производи добијени добром пољопривредном праксом, односно органском производњом. Такође, у пољопривреди се све више води рачуна о заштити животне средине, те се салаши сматрају местом, где читава производња може бити заснована на доброј пољопривредној пракси и алтернативним технологијама.

Салаше су постали места на којима пољопривреда живи у складу са природом и на којима се развија рурални туризам као нови вид активности салашара. Развојем салашарског, као посебног облика руралног туризма, омогућило би се очување традиције, развој пољопривреде, пласман пољопривредних производа по вишим ценама у оквиру пијаце у сопственом

дворишту, али и повећање запослености, валоризација рада жена у сеоским домаћинствима, те оживљавање старих заната и пласман производа домаће радности, што би омогућило додатни приход сеоском становништву и допринело развоју руралних подручја. Такође, омогућиле би се и миграције из градова у село у циљу радног ангажовања становништва у и око руралног, односно салашарског туризма.

Литература

- Гаврић, Ђ. (1994) *Бечејски салаши, Еј, салаши* (стр.433-447). Нови Сад: Издавачко предузеће Матице Српске.
- Драгићевић, В. (2007). Туризам као фактор ревитализације салаша-пример Цветног и Мајкиног салаша на Палићу. *Зборник радова Института за географију „Јован Цвијић“*, 57, 223- 231.
- Ђурчић, С. (1994). *Географски размештај салаша у Војводини, Еј, салаши* (стр.93-107). Нови Сад: Издавачко предузеће Матице Српске.
- Кошић, К. (2009). *Рурални туризам Војводине и одрживи развој* (докторска дисертација). Природно-математички факултет у Новом Саду.
- Кошић, К. (2012). *Рурални туризам Војводине (монографија)*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет.
- Пејановић, Р. (2012). *Дивни војвођански салаши*.
- Пејановић, Р., Демировић, Д. и Његован, З. (2013). Војвођански салаши и рурални туризам. *Пољопривредников пољопривредни календар 2013*.
- Радовић, Г., Пејановић Р. и Његован, З. (2011). *Рурални туризам-фактор развоја мултифункционалне пољопривреде у Републици Србији*. Рад представљен на Саветовању: Савремени трендови у европској економији: импликације за Србију, Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад, Србија.
- Радовић, Г., Пејановић Р. и Његован, З., (2012). Значај и улога интегрисаног руралног туристичког производа у Републици Србији. *Економски видици*, 17(4), 577-591.
- Ређеп, Д. (2005). *Менталитет – али као Војводина*. Нови Сад: Пчеса.
- Стојанов, М. (1994). *Салаши-начин живота и привређивања, Еј, салаши*. Нови Сад: Издавачко предузеће Матице Српске.
- Субић, Р. (1994). *Војвођански и србобрански салаши и салашари, Еј, салаши*. Нови Сад: Издавачко предузеће Матице Српске.

Importance of Messuages for Rural Tourism of Vojvodina

Kristina Košić¹, Radovan Pejanović², Gordana Radović²

¹*Faculty of Sciences, University of Novi Sad, Republic of Serbia*

²*Faculty of Agriculture, University of Novi Sad, Republic of Serbia*

Abstract

The aim of this paper is to point out the importance of messuages for developing the tourism offer of Vojvodina - for the development of rural tourism, in the first place. Messuages represent genuine testimonials of the authentic way of life and work of the Vojvodinian peasants. According to the historical records, building of the messuages began in the mid 18th century. The great majority was built between the World War I and II. Their accurate number is not known today, but the number is certainly lower. Those which stayed have been turned into real tourist resorts. In order to promote meassuage tourism offer as a special kind of rural tourism industry, this paper will present the very authentic Vojvodinian meassuages: Majkin and Flowers Messuage around Palić, Messuage Cvejín around Begeč, Babin Messuage close to Zrenjanin, Dida Hornjakov Messuage around Sombor, as well as other messuages which adapted their offer to suit, what we call, the modern tourists.

Key words: messuages, rural tourism, Vojvodina

Gordana Radović

E-mail address:

gordana.radovic09@gmail.com